

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Coğrafya Alan Standartlarının Belirlenmesi: Delphi Tekniği Uygulaması¹

Defining Social Studies Teacher Education Geography Standards: An Implication of Delphi Technique

Ebru GENÇTÜRK¹, Yavuz AKBAŞ²

¹Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı,
Trabzon/TÜRKİYE, gencturkebru@hotmail.com

²Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı,
Trabzon/TÜRKİYE, yavuzakbas52@gmail.com

ÖZ

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenliği programından mezun olan öğretmen adaylarının coğrafya alan yeterliklerinin ne olması gerektiğine cevap aranmıştır. 2009 yılında yürütülen bu araştırmada belirlenen amaca ulaşmak için delphi tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte konuyla ilgili alan uzmanlarına ardışık anketler uygulanarak ortak bir görüş üzerinde uzlaşmaya çalışılır. Bu araştırmada da sosyal bilgiler öğretmenliği için coğrafya alan yeterliklerinin Delphi tekniği ile nasıl belirlendiği aşama aşama anlatılmıştır. Bu çalışma için öncelikle ülkemizde 1998 ve 2006 yılı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'nda yer alan Coğrafya derslerinin kur tanımları ve İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı (2005) ve Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin belirlediği coğrafya standartları incelenmiştir. Bu incelemeler sonucu oluşturulan bilgi formu 22 farklı üniversitede Coğrafya, Coğrafya Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programlarında görev alan 70 akademisyene ulaştırılmıştır. Bu katılımcılardan geri bildirim alınan 35 anket analiz edilerek 2. anket formu oluşturulmuş ve tekrar katılımcılara gönderilmiştir. İkinci tur sonucunda anket maddelerinde uzlaşmanın sağlandığı tespit edilmiş ve sonuçlar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Delphi tekniği, Sosyal bilgiler öğretmenliği, Coğrafya, Standart.

ABSTRACT

In this research, we have tried to find out what pre-service teachers' geography competences are required who were graduated from social science teaching program. Delphi technique was used in order to reach to the defined aim. In this technique we try to come to an agreement on a common opinion by implementing consecutive questionnaires to the related area experts. In this research how geography area competence for social studies teaching is defined by Delphi technique is explained step by step. For this research, initially rate definition of Geography

¹Bu çalışmanın bir kısmı doktora tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

courses that included in 1998 and 2006 years Social Studies Teaching Program and Primary Social Studies Teaching Curriculum (2005) and American Social Studies National Council's geography standards were examined. Info form created after these examinations were reached to 70 academicians who are studying at Geography, Geography Teaching and Social Studies Teaching Programs in 22 different universities. After getting feedbacks from these participants, 2nd questionnaire form was created by analyzing 35 questionnaires and sent back to the participants. After the second round it was defined that agreement on questionnaire items were provided and results were presented.

Keywords: *Delphi technique, Social studies teacher, Geography, Standards.*

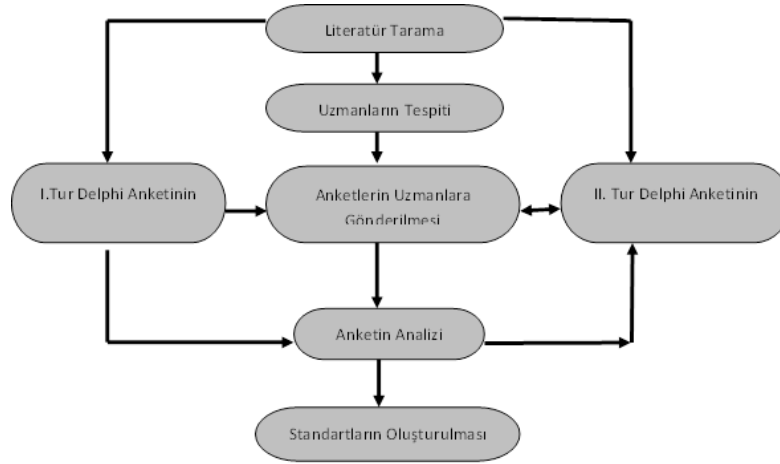
GİRİŞ

Birey doğumundan ölümüne kadar sürekli bir eğitim döngüsü içerisinde yer alır. Fakat bireylerin arzu edilen niteliklere sahip olmaları açısından formal eğitim ayrı bir yere sahiptir. Özellikle ilköğretim dönemi alınan eğitim, sonraki öğrenmelere temel oluşturması açısından üzerinde titizlikle durulması gereken bir dönemdir. Bu dönemde öğrenciler farklı disiplinlere yönelik temel kavramlar düzeyinde deneyimler kazanırlar. Özellikle öğrencilerin içinde yaşadıkları topluma uyumlu bireyler olarak yetiştirilmeleri açısından bu dönemde aldıkları Sosyal Bilgiler dersi önemlidir. Öğrenciler bu ders sayesinde sosyalleşme sürecine aktif olarak katılarak, içinde yaşadıkları toplumun kültürel öğelerini ve değer yargılarını öğrenirler. Disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olan bu dersin en temel amacı etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde sosyal bilgilerin temel disiplinlerinden birisi olan Coğrafya ayrı bir yere sahiptir. Çünkü Coğrafya'nın sosyal bilgiler içerisinde yer alan tarih, vatandaşlık, ekonomi, çevre bilimi gibi diğer disiplinlerle de ilişkisi vardır. Geçmişte yaşanan ve insanları büyük ölçüde etkileyen tarihi olaylar, coğrafi mekân üzerinde meydana gelir ve bu olayların sebeplerinin ortaya konulması, o yerin mekânsal özelliklerinin analiz edilmesiyle mümkündür. Çünkü coğrafya geçmişe ait önemli ipuçları taşır. Geçmişte yeryüzü şekillerinin özelliklerini, orada yaşayanların nasıl yaşadıklarını ve toprağı nasıl kullandıklarını bilmek, bu dönemlerde meydana gelen tarihi süreçleri anlamak için önemlidir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki "*İnsanlar, Yerler, Çevreler*" öğrenme alanı, öğrencilerin beşeri faaliyetler ile çevre arasındaki bağı anlamalarına ve eleştirel bir bakış açısı geliştirmelerine imkân verir. Buradan hareketle

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin her öğretim seviyesinde öğrencilerin bu becerilerini geliştirmelerini sağlaması için öncelikle standart temelli Sosyal Bilgiler eğitiminin gerekliliği fark edilmiştir. Bu amaçla öncelikle Amerika Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi tarafından (NCSS) 1994 yılında müfredat standartları oluşturulmuştur (McArthur, 2004). Bu çalışma beraberinde daha etkili bir Sosyal Bilgiler öğretimi için profesyonel öğretmen standartlarının belirlenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmış ve 1997 yılında Sosyal Bilgiler öğretmenleri için coğrafya ve diğer disiplinlere yönelik konu alanı ve pedagojik alanı kapsayan ulusal standartlar geliştirilerek 2002 yılında revize edilmiştir (NCSS, 2002). Ülkemizde öğretmenlik mesleğinin genel standartları belirlenmiş olmasına rağmen özel alan standartlarına yönelik çalışmalar alınacak olan dönütler sonucunda geliştirilmek ve güncellenmek üzere 2008 yılında yürürlüğe konulmuştur. 2008 yılında yürürlüğe giren bu çalışmada Sosyal Bilgiler disiplinlerine (Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Atatürk İlke ve İnkılapları, Vatandaşlık ve Demokrasi) yönelik yeterlikler öğrenme-öğretme süreci yeterlik alanı kapsamında değerlendirilmiştir (MEB, 2008). Sekiz sosyal bilgiler öğretmeni ve bir akademisyenden oluşan komisyonun ortaya koyduğu bu çalışma ilk olması açısından önemli görülmele birlikte, konu alanlarına yönelik belirgin ve detaylı bir içeriğe sahip olmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada coğrafi bilginin öneminden hareketle, ilköğretim düzeyinde temel coğrafya kavramlarını öğrencilere kazandırması beklenen sosyal bilgiler öğretmenlerinin hangi coğrafi bilgi ve becerilere sahip olması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. Bu alanda ilk olma özelliği taşıyan bu araştırmanın ülke genelinde 27 alan uzmanının katılımı ve konuyla ilgili uluslararası belirlenen standartların da dikkate alınmış olması açısından standart temelli eğitimin gerçekleştirilmesinde önemli bir ihtiyacı karşılayacağı düşünülmektedir. Ayrıca standartların ortaya konulmasında kullanılan Delphi tekniği, uygulama aşamaları detaylı bir şekilde yansıtılarak benzer nitelikteki çalışmalar için örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya alan standartları Delphi tekniği kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Delphi tekniği tartışmaya açık olan konular üzerinde bir uzlaşmaya varmak amacıyla çok dikkatlice hazırlanan anketler vasıtasıyla geleneksel yaklaşımların (yüz yüze tartışma) yerine kullanılan bir tekniktir. Delphi Tekniği, komisyon çalışmalarında çoğunluğun fikirlerini aleni şekilde etkileyen baskın olan tarafı elimine ederek, ikna etmek, aldatma ve gönülsüzlük gibi psikolojik faktörlerin etkisini azaltması nedeniyle eğitim araştırmalarında kullanılmaktadır (Helmer, 1966). Bu teknik, bir problem durumuna ilişkin uzman görüşlerini sistematik bir şekilde elde eden geçerli ve güvenilir bir tekniktir. Delphi tekniği kararların birbirine zıt görüşlerden etkilenebileceği durumlar için çok kullanışlı görülmektedir. Tekniğinin kullanımında, genellikle uzmanlara uygulanan ardışık anketler yer alır. Her bir uygulamadan sonra uygulama sonuçları katılımcılara iletilir. Bu işlem uzlaşma sağlanıncaya kadar devam eder. Bu tekniğin uygulandığı ideal grup büyüklüğünün ise 10-20 arasında olması önerilmektedir (Şahin, 2000, 2001, 2004; Semerci & Semerci, 2001). Bu tekniğin uygulanmasında izlenen aşamalar Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Delphi Tekniği İşlem Aşamaları

Şekil 1 dikkate alınarak Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Alan Standartları'nın belirlenmesinde sırayla şu aşamalar takip edilmiştir:

Araştırmaya katılan uzman grubunun belirlenmesi

Birinci Delphi anketinin hazırlanmasıyla birlikte üniversitelerin web sayfalarındaki bilgilerden yararlanılarak Türkiye genelindeki tüm üniversitelerin Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda görevli akademisyenler, uzmanlık alanları dikkate alınarak belirlenmiştir. Özellikle Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda görevli olan ya da ders veren akademisyenlere öncelik verilmiştir. Üniversitelerin web sayfalarındaki akademik kadroların taranması sonucunda ilk etapta 22 farklı üniversiteden 70 akademisyenin kişisel bilgilerine ulaşılmıştır. Anketlerin geri dönüş oranı da düşünülerek gerek e-posta, gerekse posta yoluyla anketler tüm akademisyenlere içerisine geri dönüş zarfı ve pul eklenerek gönderilmiştir. Ankette araştırmanın kapsamı, amacı, yöntemi ve önemi ile ilgili gerekli açıklamalara yer verilerek ikinci bir uygulama için tekrar görüşlerine başvurulacağı önemle belirtilmiştir. Birinci Delphi anketinin geri dönüşü için uzman grubuna 2 aylık bir süre ayrılmıştır. Bu süre sonucunda anketlerden % 50 oranında (35 kişi) dönüş sağlanmıştır. Geri kalan akademisyenlerden bazıları çeşitli gerekçelerle araştırmaya katılamayacaklarını belirtirken, bazılarından ise hiçbir şekilde geri bildirim gelmemiştir. Birinci Delphi uygulamasına katılan akademisyenlere ait bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Birinci Delphi Uygulamasına Katılan Uzmanların Nitelikleri

	Fiziki Coğrafya	Beşeri ve İktisadi Coğrafya	Coğrafya Eğitimi	Sosyal Bilgiler Eğitimi
ABD Alan	9	15	8	3
Coğrafya		Coğrafya Öğrt.	Sosyal Bilg. Öğrt.	
ABD	11	9	15	
Yıl	16 ve üzeri	11-15 yıl	6-10 yıl	1-5 yıl
	17	8	5	5

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya 35 akademisyen katılmıştır. Akademisyenlerin 24'ü Coğrafya, 8'i Coğrafya Eğitimi, 3'ünün de Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında uzman

oldukları görülmektedir. Görev yapılan bölüm dikkate alındığında ise katılımcıların yaklaşık %50'si (15 kişi) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır. Bu durum, uzman seçimi sırasında belirlenen kriterlerle ilgilidir. İlköğretim ve Yükseköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na aşina oldukları varsayılarak ve daha isabetli değerlendirmeler yapmaları açısından akademisyenlerin çoğunun Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda görev yapıyor olmalarına dikkat edilmiştir.

Konuyla ilgili alanyazının taranması ve birinci Delphi anketinin oluşturulması

Birinci Delphi uygulaması için öncelikle ülkemizde 1998 ve 2006 yılı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'nda yer alan Coğrafya derslerinin kur tanımları ve İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı (2005) incelenmiştir. Sonrasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin standartlarını tanımlayan belli başlı araştırmalara ulaşılmış ve buradan coğrafya alanı ile ilgili olanların kapsamı ve içeriği analiz edilmiştir. Literatür taraması sırasında coğrafya biliminin temel konu ve kavramlarına ait sınıflandırmalar ve belli başlı yeterlik çalışmaları dikkat alınarak (National Council Geography Standards, 1994; NCSS, 2002), Birinci Delphi anketi oluşturulmuştur. Oluşturulan anket, üç alan uzmanı tarafından da incelenmiş ve öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu ilk ankette açık uçlu yedi soru yer almıştır. Bu sorular konum, coğrafi beceriler, fiziki coğrafya elemanları, beşeri coğrafya elemanları, ülke ve bölge analizleri, doğal afetler ve çevre konularını kapsamaktadır. Ayrıca uzmanlardan mevcut sorular haricinde kendilerinin gerekli gördüğü yeterlik alanını belirtmelerinin istendiği bir madde de eklenmiştir. Her bir soru ile ilgili akademisyenlerin verdikleri cevapların bazı örnekleri aşağıda sunulmuştur.

Coğrafya'nın en önemli sorularından birisi de “*nerede*” sorusudur. Bu soru aynı zamanda bir kavram olarak Coğrafya Okuryazarlığı'nın temelini oluşturmaktadır. Çünkü yerlerin isimlerini, lokasyonlarını ve özelliklerini bilmenin, coğrafyanın temellini oluşturan unsurlar olduğu belirtilmektedir (Karabağ, 2001). Yerlerin konum bilgisine sahip olmak üst düzey becerilere geçiş için önemli görülmüştür. Bu nedenle alan uzmanlarına öncelikle “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının konum bilgisine*

yönelik yeterlilikleri (bilgi ve becerileri) neler olmalıdır? Bu bilgi ulusal ve küresel boyutta neleri kapsamalıdır?” sorusu yöneltmiştir. Soruya verilen cevaplardan doğrudan alıntılar özellikle sosyal bilgiler öğretmenliği programında görevli akademisyenlerin görüşlerinden seçilmiştir. Buna göre;

A1 “öğretmen adaylarının “konumun anlam ve öneminin” zaman içinde çeşitli faktörlere (ulaşım süreleri, siyasi ilişkiler gibi) bağlı olarak nasıl değiştiği noktasında analizler yapmaları ve günümüzde herhangi bir mekânın çok çeşitli süreçler (bölgesel, ulusal ve küresel) tarafından nasıl şekillendirildiğini iyi anlamaları gerekir.” şeklinde görüşünü ifade ederken; bir diğer alan uzmanı mutlak konumla ilgili kavramlara vurgu yaparak “Enlem, boylam, paralel ve meridyen kavramlarının coğrafi konum ile ilişkilendirebilmeleri ve buna ait uygulama yapabilmeleri (A2)” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Bir başka alan uzmanı ise kavramı tüm boyutlarıyla ele alarak, kapsamlı bir yeterlilik tanımı oluşturmuştur. A3’e göre sosyal bilgiler öğretmen adayları “...konum, konum çeşitleri ve konum-mekan ilişkisine yönelik teorik bilgilere sahip olmalı. Coğrafi konum ile mekanların, ülkelerin doğal, beşeri ve ekonomik özellikleri ile potansiyelleri hakkında ilgi kurabilmelidirler. Ayrıca konum jeopolitik ilişkisini kurabilmelidirler.” İfadesiyle görüşünü dile getirmiştir.

Günümüzde üzerinde durulması gereken yeterlikler arasında harita ve grafik okuryazarlığı yer almaktadır. Bu beceriler ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında da vurgulanmıştır. Buradan hareketle alan uzmanlarına “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları’nın küre, harita, tablo, grafik ve diyagramlara yönelik yeterlilikleri neleri kapsamalıdır?” sorusu yöneltmiştir. Verilen cevaplardan diğerlerini de içeren A5’in cevabı örnek olarak sunulmuştur.

A5’e göre; “Sosyal bilgiler öğretmenleri öncelikle yaşadıkları yerin kroki ve haritasını kabaca çıkarabilmelidir, Farklı ölçek ve türdeki haritaları okuyabilmeli ve yorumlayabilmelidirler, Haritalardaki sembol ve işaretler ile gerçek yaşamdaki çevresel unsurlar arasında ilişki kurmalı ve bu ilişkileri öğrencilerinin de kurabilmeleri için teşvik etmelidir, Mekanı değerlendirme ve coğrafi verileri analiz etmek için, tablo ve grafikleri okuyabilmeli; gerektiğinde kendisi de diyagram, tablo ve grafik

oluşturabilmeli, Grafik, tablo ve diyagram oluşturabilmek için gerekli temel bilgisayar programlarını kullanabilme (Word, Excel)”

Coğrafya'nın önemli konu alanlarından birisini fiziki sistemler oluşturmaktadır. Bu alana yönelik uzmanlar grubuna “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının yeryüzü şekilleri, iklim, toprak, su yüzeyleri, bitki örtüsü ile ilgili yeterlilikleri neler olmalıdır?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya yönelik verilen bazı cevaplar şu şekildedir;

A6 “*Fiziki Coğrafyanın alt dallarını oluşturan jeomorfoloji, klimatoloji, hidrografya, bitki coğrafyası konularının anlaşılabilir ve anlatılabilir olması için öğretmen adayının söz konusu coğrafi ortamların oluşum süreçlerini, nedenlerini, bu özelliklerin birbirleriyle etkileşimlerinin ve bunların sonuçlarının neler olduklarını seçilen lokasyondaki dağılımlarını ve insan yaşamına etkilerini bilmesi ve sentez yapabilme becerisine sahip olması ya da bu beceriyi kazanması gerekir. Hangi fiziki ortamdan söz edilirse edilsin mutlaka beşeri yaşamla etkileşiminin anlatılabilmesi önemlidir.”*

A7 “*Dünyada görülen başlıca toprak tiplerinin oluşum ve gelişim özellikleri yanında nerelerde, nasıl bir dağılım gösterdiği ve bunların insan yaşamı ve faaliyetlerine etkilerinin neler olduğu, Dünyadaki deniz, göl ve akarsu gibi su yüzeylerinin oluşum ve gelişim özellikleri yanında nerelerde, nasıl bir dağılım gösterdiği ve bunların insan yaşamı ve faaliyetlerine etkilerinin neler olduğu, Dünyadaki doğal bitki topluluklarının nerelerde, nasıl bir dağılım gösterdiği ve bunların insan yaşamı ve faaliyetlerine etkilerinin neler olduğu konusunda yeterlilik kazanması gerekir.”*

Üzerinde yaşadığımız doğal çevre, insanların ihtiyaçları doğrultusunda her daim şekillendirilmektedir ve bu nedenle insan ve doğanın karşılıklı etkileşimi Coğrafya'nın inceleme konularından birisini oluşturmaktadır. Bu konu alanına yönelik akademisyenlere “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının nüfus, yerleşme, ziraat, sanayi, madencilik, enerji kaynakları, ulaşım ve turizm ile ilgili yeterlilikleri neler olmalıdır?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya yönelik verilen örnek cevaplardan bazıları şöyledir;

A4 “*Yeryüzünün, fiziki ortamın insan hayatına olan etki ve katkılarını bilmeli, ekonomik aktivitelerin nüfus ve yerleşme üzerine etkilerini kavramış olmalıdır. Nüfusun kavram*

olarak anlamını, göç, sık nüfus, cinsiyet, yaş yapısı vb bilgilere sahip olmalıdır, nüfusun dünyadaki dağılışı ve yoğunluğu ile bunların sebeplerini bilmelidir. Yerleşme tipleri ve yeryüzündeki dağılışı türleri hakkında bilgili olmalıdır. Ticaret, tarım, sanayi ve madencilik ile enerji kaynaklarının nüfus ve yerleşmeler üzerindeki etkisini, dünya politikalarının şekillenmesi üzerindeki etkisini bilmelidir. Ulaşım konusunda ise, ulaşımın başlıca türleri, önemi, ticaret, madencilik, sanayi, turizm gibi ekonomik aktivitelerin ulaşım ve ulaşımın bunlara etkisini bilmelidir. Turizmin başlıca türleri, yerleri ve ekonomiye etkisini, katkısını bilmelidir.”

A6 “Söz konusu kavramlar doğrudan insanların doğal ortam ile karşılıklı etkileşimlerinin sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik etkinliklerdir. Buna vurgu yapılmalı, ilişki ve nedenleri açıklanabilmeli, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri temelinde değerlendirilmeli, ülkeler bu bakış açısıyla karşılaştırılmalı, bu faaliyetlerin sonuçlarının küresel ölçekte öğrenciler tarafından tartışılabilir düzeye taşınması sağlanmalıdır. Çevre ile ilgili sonuçlar da unutulmamalıdır.”

Sosyal bilgiler öğretmen adayları gerekli temel dersler ve konularla ilgili bilgiler yanında ülkesini ve dünyayı yeterince tanıyan, vatandaşlık bilincine sahip, doğal çevreye duyarlı bireyler olarak yetiştirilmelidirler. Bu nedenle yukarıdaki sorulara ilaveten şu iki sorunun da alan uzmanlarına sorulması kararlaştırılmıştır. “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının yakın çevresinden başlayarak, ülke, bölge ve küresel düzeydeki konularla ilgili yeterlilikleri neler olmalıdır?* ve “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının doğal afetler ve çevre sorunları ile ilgili yeterlilikleri neler olmalıdır?*” bu iki soruya yönelik verilen cevaplardan örnekler aşağıda sunulmuştur.

A1’e göre; “*Bölge analizleri yapabilmeli, AB’yi iyi bilmeli, mekânsal etkileşimleri iyi analiz edebilmeli. Olayları farklı ölçeklerde değerlendirebilmeli (bir olayın, yerel-küresel nedenleri ve etkilerini analiz edebilmeli). küreselleşme ve bununla ilintili olarak modern-postmodern ekseninde ulus-devlet, kültür (ve popüler kültür), sosyal hayat ve siyaset ilişkisini analiz edebilmelidir. Dünyadaki etnik çatışma alanları, güç kullanımı ve uluslararası ilişkileri analiz edebilmeli. Milliyetçiliği anlamalı.*”

A27'ye göre; “*Temel jeopolitik bilgisine sahip olmalıdır. Genel olarak dünya ülkelerinin ekonomik ve siyasi yapıları hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Küreselleşme, NATO, Birleşmiş Milletler gibi bazı temel kavramların anlamlarını özelliklerini ve önemini bilmelidir. İçinde yaşadığı coğrafi ortamın önemini kavramış olmalıdır. Çevre ülkelerin başlıca politikaları hakkında temel bilgiyle donanmış olmalıdır.*”

A20'ye göre; “*Doğal afet ve çevre sorunu kavramlarının ortak özelliklerini bilmelidir. Başlıca afetler ve çevre sorunları hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bunları doğuran sebepleri etkilerini, sonuçlarını bilmelidir. Bunların oluşmasını engellemek, azaltmak (hava kirliliği, sel vb. gibi) ve ya etkilerini hafifletmek (deprem vb.) için yapılması gerekenler hakkında temel bilgiye sahip olmalıdır.*”

A5'e göre; “*Okulların afetlere hazırlanmasında, okul yönetimi, öğretmenler, öğrenciler, veliler ile birlikte topyekun bir hazırlık yapılması gerektiğini bilmeli, Çevresel sorunlara karşı duyarlı olmalı ve bu duyarlılığı öğrencilerine de öğretmeli, Okullarda çevreyi korumaya yönelik etkinliklerde öncü olmalı, seminer, çeşitli çevreci kampanyalar, vs..*”

Alan uzmanlarına sorulan açık uçlu sorular doküman incelemesi yoluyla ilgili literatürde dikkate alınarak analiz edilmiş ve ikinci tur için uzmanlara gönderilecek standart ölçeği oluşturulmuştur. Bu aşama aşağıda açıklanmıştır.

İkinci tur delphi anketinin oluşturulması

Akademisyenlere ilk anket için iki aylık süre tanınmıştır. Bu süre sonunda geri dönen anketler (35tane) veri niteliği açısından ayıklanmış ve 7 anket değerlendirmeye alınmamıştır. Geri kalan 28 anket ise doküman incelemesi yoluyla içerik analizine tabi tutulmuştur. Bütün panel üyelerinin belirttiği görüşler maddeler halinde sıralanmış ve bu görüşler alt başlıklar altında toplanmıştır. Uzmanlardan gelen görüşlerin yanısıra özellikle yurtdışında yapılan benzer araştırmalardan da yararlanılarak ikinci delphi anketi oluşturulmuştur. Elde edilen veriler Coğrafya'nın konu alanlarına uygun olarak 6 tema, 17 alt kategori ve 76 madde halinde 5'li olarak derecelendirilmiştir. Tablo 2'de belirlenen tema ve alt kategoriler yer almaktadır.

Tablo 2. İkinci Delphi Anketine Yönelik Veriler

Tema	Alt Kategoriler	Top. Mad
Konum Analizi	1. Konumla ilgili temel kavramlara yönelik değerlendirmeler ve ilişkilendirmeler yapar.	4
	2. Yaşadığı yerden başlayarak, bölge, ülke ve dünya üzerindeki fiziki ve beşeri unsurları konumlandırmasına ait değerlendirmeler yapar.	6
	3. Güneş sistemi içindeki dünyanın konumunu analiz eder.	3
Doğal Sistemler	1. Doğal sistemi oluşturan temel unsurları ve özelliklerini ayırt eder.	4
	2. Doğal unsurların oluşum ve gelişim süreçlerini değerlendirir.	7
	3. Doğal çevrenin insan yaşamı üzerindeki etkilerini analiz eder.	2
Beşeri Sistemler	1. Beşeri sistemleri oluşturan temel unsurları birbirleriyle ilişkilendirir.	3
	2. Beşeri unsurların oluşum ve gelişim süreçlerini değerlendirir.	14
	3. İnsan faaliyetlerinin doğal çevre üzerindeki etkilerini analiz eder.	3
Küresel Bağlantı	1. Coğrafi unsurların uluslar arası ilişkilerdeki etkisini analiz eder.	4
	2. Dünya üzerindeki siyasi oluşumları jeopolitik açıdan değerlendirir.	5
	3. Dünyadaki ekonomik işbirliğine üye ülkelere yönelik değerlendirmeler yapar.	3
Çevre	1. Doğal ve beşeri afetleri oluşumları açısından değerlendirir.	3
	2. Türkiye ve dünya üzerinde görülen doğal afet ve çevre sorunlarına yönelik bilinç geliştirilir.	4
	3. Sürdürülebilir kalkınma-doğal kaynaklar arasındaki ilişkiyi analiz eder.	4
Coğrafi Beceriler	1. Coğrafi verileri amaca uygun olarak harita, tablo, şekil, grafik ve diyagramlarla organize eder.	5
	2. Coğrafi bilgi sistemlerini kullanarak mekânsal sorgulamalar yapar.	2
Toplam madde sayısı		76

Uzman görüşlerine dayalı olarak oluşturulan yeterlik maddelerine 10. düzenlemeden sonra taksonomik (bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez) sınıflandırmaya uygun olarak son şekli verilmiştir. Geliştirilen standart ölçeği 6 tema (Konum Analizi, Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Küresel Bağlantılar, Çevre, Coğrafi Beceriler) ve 17 kategori altında toplam 76 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde “1” “Hiç Katılmıyorum” ’dan ‘5’ “Kesinlikle Katılıyorum”a kadar 5’li likert türünde derecelendirilmiştir. Hazırlanan standart ölçeği tekrar aynı akademisyenlere gönderilmiştir. Böylece her bir uzmana kendi görüşlerine ek olarak, grupta yer alan

diğer uzmanların görüşlerini ve literatürde konuyla ilgili yer alan yeterlik ifadelerini de değerlendirme imkânı verilmiştir. İkinci Delphi anketinden 27'si geri gelmiştir. Bu anketin geri dönüş oranı %92'dir.

İkinci tur anketlerin analizi ve standartların belirlenmesi

Delphi Tekniği ile toplanan verilerin analizinde; Medyan, Birinci çeyrek (Ç1), Üçüncü Çeyrek (Ç3) ve Genişlik (Üçüncü Çeyrek-Birinci Çeyrek=interquartil range) ölçüleri, ölçekteki her bir maddeye yönelik görüş birliğinin sağlanıp sağlanmadığını ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır. *Medyan (Ortanca)*: Büyüklük sırasına göre dizili puanlardan, dizinin tam ortasına düşen puandır. Yani bir dağılımda %50'nci yüzdeliği gösterir. Verilerin %50'sini sağında, %50'sini solunda bırakan değerdir. Grubun üst yarısını alt yarısından ayıran bu değer ölçme sonuçlarına ilişkin dağılımdaki uç değerlerden etkilenmediği için diğer merkezi eğilim ölçülerinden daha kullanışlı ve üstün olarak görülmektedir (Kan, 2009). *Birinci Çeyrek*: Grupta elde edilen verilerin %25'ini, %75'inden ayıran 25.yüzdeliğe denk gelen değerdir. *Üçüncü Çeyrek*: 75. yüzdeliğe denk gelen bu değer, puanların %75'ini, %25'inden ayırır. *Range (Genişlik)*: 75.yüzdellekle, 25.yüzdeliğin farkıdır. Genellikle çeyrekler arasındaki bu farkın az olması katılımcıların madde üzerinde uzlaştığının, fazla olması ise katılımcılar arasında o maddeye yönelik görüş birliği olmadığının işareti olarak değerlendirilmektedir. Zelif ve Heldenbrand'a (1993) göre çeyrekler arası genişliği 1.2'den az olan maddelerde uzlaşmanın sağlandığı kabul edilebilir (Akt.; Şahin, 2001). Bu amaçla ölçekte yer alan 76 maddenin her biri için Medyan, Birinci Çeyrek, Üçüncü Çeyrek ve çeyrekler arası genişlik belirlenmiştir. Birinci Çeyrek ile Üçüncü Çeyrek arasındaki fark, uzlaşmanın sağlanıp sağlanmadığının ölçüsü olarak kullanılmıştır. Analiz tablosu çok uzun ve metin içerisinde gösterilmeye uygun olmadığı için ek de sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre uzmanların ölçekte yer alan maddeler üzerinde bir maddenin haricinde yüksek düzeyde görüş birliğine (0.50'den 1'e) vardıkları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 3. Delphi uygulamasına gerek görülmemiş ve standartlara son şekli verilmiştir.

SONUÇ

Öğretmen yeterliklerinin ve alan standartlarının belirlenmesinde kullanılabilecek olan tekniklerden biri de Delphi'dir. Özellikle birbirinden bağımsız uzmanların ortak eğilimini ve araştırılan konuyla ilgili neye önem verdiklerini belirlemek için ideal bir teknik olarak görülebilir. Bu teknik öğretmen yeterliklerini belirlemede etkili bir tekniktir. Tekniğin amaca uygun ve etkili bir şekilde uygulanabilmesi uzmanlar grubunun katılımı ve motivasyonu ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle benzer uygulamalarda uzman grubunun seçimi, araştırmanın gerekliliği ve önemi konusundaki ikna süreci sonuç elde edilmesinde oldukça hayati öneme sahiptir. Delphi tekniği ardışık anketlerin uzmanlara gönderilmesi yoluyla 2., 3. ve 4. tura kadar sürebilir. Sürecin uzaması ise uzmanların katılımını olumsuz etkileyerek araştırmanın güvenilirliğini zayıflatabilir. Bu çalışmada ise 2. turda yeterlik maddelerinin tamamında (yalnızca 1 maddede uzlaşma sağlanamamıştır) uzlaşmaya varılmış ve 3.tura gerek görülmemiştir. Bu durumun, belirlenen amaca sağlıklı bir şekilde ulaşılmasında avantaj sağladığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada teknik olarak kullanılan Delphi uygulamasından elde edilen veriler, Sosyal bilgiler öğretmenliği coğrafya alan standartlarının belirlenmesinde ve coğrafya okuryazarlığı için bir ölçüt geliştirilmesinde oldukça önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bu sonuçlara göre sosyal bilgiler öğretmenliği programından mezun olan bir öğretmen adayı; "*Konum Analizi, Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Küresel Bağlantılar, Çevre ve Coğrafi Beceriler*" olmak üzere 6 tema ve bu temalara bağlı olarak belirlenen 17 kategori altında toplanan 76 maddeden oluşan yeterliliklere sahip olmalıdır. Ortaya konulan bu yeterlik alanları, sosyal bilgiler öğretmenlerinin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitiminde program hedeflerine kaynaklık edecek olan ihtiyaçlar olarak da kabul edilebilirler. Diğer taraftan bu araştırma sosyal bilgileri oluşturan diğer disiplinlere yönelik standartların oluşturulmasına da örnek teşkil edebilir. Bu açıdan benzer araştırmaların yürütülmesi standartlara dayalı bir eğitim ve öğretim yapılabilmesi için oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Helmer, O. (1966). The use of the delphi technique in problems of educational innovations. The RAND Corporation, Santa Monica, California.
- Kan, A. (2009). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, H. Atılğan (Editör), *Ölçme Sonuçları Üzerinde İstatistiksel İşlemler* (397-456), Geliştirilmiş 3. Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Karabağ, S. (2001). Coğrafya öğretiminde anahtar sorular ve kavramlar. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 25-41.
- McArthur, J. (2004). Involving preservice teachers in social studies content standards: thoughts of a methods professor. *The Social Studies*, March-April, 79-82.
- MEB (2008). Sosyal Bilgiler Özel Alan Yeterlikleri. <http://otmg.meb.gov.tr/alansosyal.html>. Alındığı Tarih: 6 Ocak 2009.
- National Council Geographic Research (1994). National Geography Standards, Geography for Life, Washington.
- National Council for The Social Studies (2002). National Standarts for Social Studies Teacher Volume I. United States of America (www.socialstudies.org). Retrived in 03.02.2009
- Semerci, Ç. ve Semerci, N. (2001). Program geliştirmede delphi, dacum ve meslek analizi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 241-250.
- Şahin, A. E. (2000). İlköğretim okul müdürlerinin yeterlikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6(22), 243-260.
- Şahin, A. E. (2001). Eğitim araştırmalarında delphi tekniği ve kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 215-220.
- Şahin, A. E. (2004). Öğretmen yeterliklerinin belirlenmesi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 5(8), 58-62.

SUMMARY

Purpose and significance: *The purpose of the study is to put forth what should be geography field competence of the pre-service social sciences teachers after their graduation. Furthermore, the approach (Delphi) which was used in the process of competence-defining in the research is aimed to be introduced by presenting stage by stage.*

Methods: *Delphi technique is used in order to reach the defined aim of the research. Delphi technique is a technique which is used instead of traditional methods (face-to-*

face discussion) via consecutive questionnaire prepared very carefully, in order to reach a consensus on a debatable topic. The first phase of this technique is to conduct a detailed literature about the topic. With this aim, initially course descriptions of Geography lessons included in Primary Social Studies Education Program of 1998 and 2006 years and Primary Social Studies Education Program (2005) and geography standards defined by American Social Studies National Council were examined. These examinations and opinions of field experts were taken into consideration and an information form was developed. This information form reached to 70 academicians who are studying at Geography, Geography Teaching and Social Studies Teaching Programs of 22 different universities and detailed information were given about the aim and method of research. Feedbacks were taken from 35 of these academicians and 35 information forms that they sent were analyzed through document analysis way and the 2nd questionnaire form was constructed and was sent back to the participants. Gathered data were analyzed by taking median, first quarter, third quarter, range values into considerations.

Results/Findings: First phase of the research is the analysis of gathered documents. At this phase, first questionnaire was constructed depending on the findings. In this first questionnaire seven open-ended questions took place. These questions included position, geographical abilities, physical geography elements, humane geography elements, country and region analysis, natural disasters and environment topics. A two months period were given to expert groups for returning of the first Delphi questionnaire. After this period, 50% of these questionnaires (35 people) were returned. Besides opinions came from experts especially getting help from resembling researches conducted in abroad, second Delphi questionnaire was constructed. Gathered data were ranked five folded according to subject area of Geography as 6 themes, 17 sub-categories and 76 items. The prepared competence scale was sent to same academicians again. So, every expert was given to the opportunity of evaluation of the other experts in the group and competence expressions included in the literature besides their own opinions. From the second Delphi questionnaire, 27 of them returned.

The rate of return of this questionnaire is 92%. In the analysis of data gathered through Delphi technique, Median, First quarter (Q1), Third quarter (Q3) and Width scales were used in order to define whether the consensus was provided or not on each item in the scale. In the items whose inter-quartil ranges were below 1.2, were accepted as consensus was provided. According to the results of the analysis, apart from the first item, experts came to an agreement at a high level on items included in the scale (from 0.50 to 1).

Conclusions: *Delphi is one of the techniques that can be used in defining teacher competence and field standards. In the example given in this study, gathered data were used in defining Social Studies Teaching Geography Field Standards and developing a standard for Geography literacy. These defined competences can be accepted as needs which will be the source of the program aims in pre-service and in-service trainings of the teachers.*

Ek. Delphi Uygulaması Sonuçları

<i>Yeterlik Alanı</i>	<i>YETERLİK MADDELERİ</i>	<i>Ortanca (Medyan)</i>	<i>Birinci Çeyrek (Q1)</i>	<i>Üçüncü Çeyrek (Q3)</i>	<i>Genişlik (Range)</i>
A. KONUM ANALİZİ	1.Enlem-boylam, paralel-meridyen, ekvator, dönenceler, matematik ve özel konum kavramlarının birbirleriyle ilişkisini kurar.	5	4	5	1
	2.Paralel ve meridyen değerleri verilen yeri harita üzerinde konumlandırır.	5	4	5	1
	3.Paralel ve meridyen değerleriyle ilgili hesaplamalar yapar	4	4	5	1
	4.Bir yerin mutlak ve göreceli konumundan yola çıkarak o yer hakkında çıkarımlarda bulunur.	5	4	5	1
	5.Yaşadığı yerin ülke içindeki konum ve önemini değerlendirir.	5	4	5	1
	6.Yerküre üzerindeki kıtaların, okyanusların, denizlerin ve göller gibi su yüzeyleri ile başlıca boğazların coğrafi konumlarını sorgular.	4	4	5	1
	7.Dünya üzerindeki stratejik öneme sahip ülke ve bölgelerin coğrafi konumlarını belirleyerek kıyaslamalar yapar.	4	4	5	1
	8.Türkiye'nin mutlak ve göreceli konumunu jeopolitik açıdan analiz eder.	5	4	5	1
	9.Türkiye'nin fiziki unsurlarını konumlandırır	4,5	4	5	1
	10.Türkiye'nin beşeri unsurlarının konum özelliklerinin önemini yorumlar.	4,5	4	5	1
	11.Yerküreyi diğer gezegenlere göre konumlandırır.	4	3,75	4,25	0.50
	12.Yerkürenin şekli, boyutları ve yörünge hareketlerinin sonuçlarını analiz eder.	4	4	5	1
	13.Yerkürenin günlük ve yıllık hareketlerini insan yaşamına etkileri açısından sorgular.	5	4	5	1
B. DOĞAL SİSTEMLER	14.Atmosferin yapısı, katmanları ve genel özelliklerini insan yaşamı açısından analiz eder.	4	4	5	1
	15.Litosferin yapısı, oluşumu ve genel özelliklerini açıklar.	4	4	5	1
	16.Hidrosferin yapısı ve genel özelliklerini açıklar.	4	4	5	1
	17.Doğal sistemi oluşturan unsurların birbirleriyle ilişkisini sorgular.	4,5	4	5	1
	18.İç kuvvetlerin özelliklerini yeryüzü şekillerine etkileri açısından sorgular.	4	4	5	1
	19.Dış kuvvetlerin yeryüzü şekillerine etkisini analiz eder.	4	4	5	1
	20.İç ve dış kuvvetlerin birbiriyle ilişkisini sorgular.	5	4	5	1
	21.İklim özellikleri, bitki ve toprak türlerinin dağılışı arasında bağlantı kurar.	5	4	5	1
	22.İklim elemanları ve iklim üzerinde etkili olan faktörleri analiz eder.	4,5	4	5	1
	23.Dünya üzerinde görülen başlıca iklimleri tipleri, bunların özellikleri ve dağılışlarını ilişkilendirir.	4,5	4	5	1
	24.Türkiye'deki doğal unsurları oluşum özelliklerine göre ayırt eder.	4	4	5	1

	25.İklimin insan yaşamı üzerindeki etkisini ve sonuçlarını ilişkilendirir.	5	4	5	1
	26.Yeryüzü şekillerinin insan faaliyetlerindeki etkisini sorgular.	5	4	5	1
C. BEŞERİ SİTEMLER	27.Nüfusun ülkeler için önemini analiz eder.	5	4	5	1
	28.Yerleşme doku ve şekilleri ile doğal koşulları ilişkilendirir.	5	4	5	1
	29.Yerleşim birimleri ile ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkileri sorgular.	5	4	5	1
	30. Nüfus hareketlerinin ekonomik ve sosyal sonuçlarını değerlendirir.	5	4	5	1
	31.Coğrafi verilerle ilgili, tablo, grafik ve haritalar oluşturarak geleceğe yönelik öngörülerde bulunur.	5	4	5	1
	32.Yerleşme tiplerinin ortaya çıkış nedenleriyle doğal unsurların ilişkisini sorgular.	4	4	5	1
	33.Dünyanın farklı yerlerindeki, bölge ve ülkelerin nüfus-yerleşme ve ekonomik faaliyetler açısından benzerlik ve farklılıklarını karşılaştırır.	5	4	5	1
	34.Tarımsal faaliyetlerin zaman içindeki gelişimini doğal ve beşeri unsurlarla ilişkilendirir.	4	4	5	1
	35.Sanayi bölgesinin seçimini etkileyen faktörleri değerlendirir.	4	4	5	1
	36.Ulaşım faaliyetleri bakımından dünyadaki önemli bölgeleri doğal ve beşeri unsurlarla ilişkilendirir.	4	4	5	1
	37.Ticaretin bölgeler ve ülkeler için önemini sorgular.	4.5	4	5	1
	38.Turizm faaliyetlerinin özelliklerini doğal ve beşeri etkenlerle ilişkilendirir.	5	4	5	1
	39.Doğal kaynakların dağılımlarını ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirir.	4.5	4	5	1
	40.Türkiye ve Dünya'da nüfus yoğunluğu ve dağılıma etki eden faktörleri kıyaslar.	5	4	5	1
	41.Türkiye ve dünyada başlıca sanayi merkezlerinin dağılıma etki eden faktörleri analiz eder.	4	4	5	1
	42.Türkiye'deki yerleşme tipleri ile doğal ve diğer beşeri unsurlar arasında ilişki kurar.	4.5	4	5	1
	43.Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakları turizm potansiyeli açısından değerlendirir.	4	4	5	1
	44.Kentleşmenin mekan üzerindeki etkilerini sorgular.	4	4	5	1
	45.Tarım, sanayi, ulaşım ve turizm gibi ekonomik faaliyetlerin çevreye etkilerini analiz eder.	4	4	5	1
	46.Türkiye'deki ekonomik faaliyetleri çevreye etkileri açısından değerlendirir.	4	4	5	1
D. KÜRESEL BAĞLANTILAR	47.Doğal kaynakların bölgesel ve küresel ilişkilerdeki etkisini sorgular.	4	4	5	1
	48.Dünya üzerindeki stratejik öneme sahip bölge ve ülkelerin konumlarını doğal ve beşeri unsurlarla ilişkilendirir.	4	4	5	1
	49.Dünya üzerindeki jeopolitik ve ekonomik bakımdan önemli ülkelerin coğrafi özelliklerini analiz eder.	4	4	5	1
	50.Türkiye'nin konumunu küresel-siyasal jeopolitik ortam açısından değerlendirir.	5	4	5	1
	51.Ülkeleri siyasi-ekonomik işbirlikleri açısından sınıflandırarak analiz eder.	4.5	4	5	1

	52.Bölgesel ve küresel siyasi ekonomik oluşumların amaçlarını ve etkilerini değerlendirir.	4	4	5	1
	53.Dünyadaki doğal kaynakların bölge ve diğer dünya ülkelerine etkilerini jeopolitik açıdan sorgular.	4	4	5	1
	54.Coğrafi analiz yoluyla bir ülkenin bölgesel ve küresel etkileri açısından analiz eder.*	4	3.75	5	1.25 ²
	55.Türkiye'nin bölgesel jeopolitik özelliklerini değerlendirir.	5	4	5	1
	56.Dünyadaki bölgesel birliklerin oluşum ve gelişimlerini değerlendirir.	4	4	5	1
	57.Bölgenin oluşturulma gerekçelerini ve bölge çeşitlerini coğrafi açıdan sorgular.	4	4	5	1
	58.Ülkeler arasında sorun oluşturan bölgeleri, günümüz çatışma alanlarıyla ilişkilendirir.	4	4	5	1
E. ÇEVRE	59.Başlıca doğal afet türlerini oluşumlarına göre sınıflandırarak analiz eder.	4	4	5	1
	60.Yaşadığı yerde en sık görülen doğal afet türleriyle çevre sorunlarını ilişkilendirir.	4	4	5	1
	61.Günümüz dünya sorunlarına karşı duyarlılık geliştirir.	4	4	5	1
	62.Afetlerin coğrafi dağılışının nedenlerini ve sonuçlarını doğal ve beşeri unsurlarla ilişkilendirir.	5	4	5	1
	63.Küresel iklim değişikliğinin nedenlerini sorgular.	4	4	5	1
	64.Çevre sorunlarının çeşitleriyle ilgili değerlendirmeler yapar.	4	4	5	1
	65.Türkiye ve dünyadaki çevre sorunlarını etkileri açısından karşılaştırır.	5	4	5	1
	66.Küresel iklim değişikliklerin Türkiye'deki ekonomik faaliyetlere etkisini analiz eder.	4	4	5	1
	67.Sürdürülebilir kalkınma için doğal kaynaklar ile ekonomi arasında ilişki kurar.	4	4	5	1
	68.Çevre korunması, planlanması ve yönetimine yönelik değerlendirmeler yapar.	4	4	5	1
69.Nüfus sorunlarının etkilerini değerlendirir.	5	4	5	1	
F. COĞRAFİ BECERİLER	70.Coğrafi verilerden yararlanarak, amaca uygun taslak haritalar hazırlar.	4	4	5	1
	71.Haritalardan yararlanarak alan, uzaklık ve eğim hesapları yapar.	4	4	5	1
	72.Haritalara bilgi aktarma yöntemlerini bilir.	5	4	5	1
	73.Haritalardaki sembol ve işaretler ile gerçek yaşamdaki çevresel unsurlar arasında ilişki kurar.	5	4	5	1
	74.Harita, tablo, grafik ve şekiller ile hava fotoğraflarıyla sunulan verileri yorumlar.	5	4	5	1
	75.Arazi faaliyetlerinde yön ve yol bulma amaçlı pusula, GPS, harita gibi araç-gereçleri kullanır.	4	4	5	1
	76.Farklı haritalardan yola çıkarak mekana ait çıkarımlarda bulunur.	4	4	5	1

² *Görüş sağlanamayan madde